

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۳۹۹، دوره ۳، شماره ۳

بررسی تاثیر نقش توسعه گردشگری در ارتقای کیفیت زندگی در نواحی روستایی

(مطالعه موردی شهرستان پارس آباد مغان)

بهروز محمد یگانه^۱، مهدی چراغی^۲، ثریا نصیری^{۳*}، یعقوب حقی^۴

۱-دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه زنجان، دانشکده علوم انسانی، گروه جغرافیا، زنجان، ایران

۲-استادیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه زنجان، دانشکده علوم انسانی، گروه جغرافیا، زنجان، ایران

۳-کارشناسی ارشد برنامه ریزی و گردشگری، دانشکده علوم انسانی، گروه جغرافیا، زنجان، ایران

M.nasiri3020@gmail.com

۴-کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تبریز، دانشکده برنامه ریزی و علوم محیطی، گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، تبریز، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۹/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۱۷

چکیده

یکی از عواملی که نقش بسزایی در بهبود کیفیت زندگی داشته، گردشگری است. امروزه گردشگری به عنوان یک رویکرد اقتصادی پویا و دارای ویژگی‌های بارز و منحصر به فرد، به یکی از بزرگترین و پرمنفعت‌ترین صنایع در اقتصاد جهان تبدیل شده است و به عنوان یک فعالیت پویا نقش بسزایی در ارتقای کیفیت زندگی در نواحی روستایی داشته است. به عنوان گسترده‌ترین صنعت خدماتی دنیا، جایگاه ویژه‌ای را در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی به خود اختصاص داده است. رشد و توسعه این صنعت در دهه‌های اخیر در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه سبب بازساخت و تغییرات اجتماعی، اقتصادی و محیطی گوناگونی در محیط و جامعه میزبان گشته است. هدف مقاله حاضر برای بررسی تاثیر نقش توسعه گردشگری در ارتقای کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی شهرستان پارس آباد مغان) می باشد. تحقیق حاضر از نظر نوع کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی - تحلیلی و برای گردآوری داده‌ها از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق، ۱۳ روستا مورد مطالعه در شهرستان پارس آباد می باشد که طبق فرمول کوکران ۳۵۲ خانوار به عنوان حجم نمونه تعیین و با استفاده از روش نمونه‌گیری سیستماتیک پرسشنامه‌ها تکمیل شد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی و استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون و t تک نمونه‌ای) استفاده شده است. یافته‌های تحقیق نتایج حاکی از آن است که توسعه گردشگری در بهبود کیفیت زندگی تاثیر داشته است. با توجه به ابعاد اجتماعی و اقتصادی به ترتیب ۳/۶۰۱۶، ۵۸۳۳ / ۳ را داشته اند. توسعه گردشگری باعث تنزل محیطی کیفیت زندگی شده است. همچنین توسعه گردشگری بر روی رضایت مندی ساکنین یا تأثیر ضریب کل را ۰/۷۲۴ داشته است

کلید واژه: گردشگری، گردشگری روستایی، کیفیت زندگی، شهرستان پارس آباد مغان

Doi: 10.22034/gahr.2020.256227.1472

شاپا الکترونیکی: ۲۶۴۵-۳۸۵۱

مقدمه

کیفیت زندگی ساکنان، مفهومی است که به طور گسترده در سخنرانی‌ها و برنامه‌های توسعه در قرن حاضر بکار برده میشود تا بتواند ارتقای آن، زندگی بهتری را برای افراد فراهم آورد (Gondos, 2014:152). همچنین این موضوع را بیان می‌کند که چگونه یک فرد جنبه‌های مختلف زندگی‌اش را ارزیابی می‌نماید. این ارزیابی شامل واکنش‌های عاطفی یک فرد در رخدادهای زندگی، گرایش احساس کامل بودن زندگی و خرسندی از آن و رضایت از شغل و روابط شخص است. یکی از عوامل که نقش بسزایی در بهبود زندگی داشته و مورد تاکید محققان است. امروزه گردشگری به عنوان یک رویکرد اقتصادی پویا و دارای ویژگی‌های بارز و منحصر به فرد و یکی از بزرگترین و پرمفعت‌ترین صنایع در اقتصاد جهان تبدیل شده است (شیخ زاده، ۱۳۹۴: ۱۱۹) بنابراین گردشگری به عنوان فعالیت پایه‌ای بالقوه که می‌تواند اهمیت در زمینه‌های محلی در بستری جهت ایجاد تغییرات اقتصادی و اجتماعی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه فراهم می‌آورد. (Karar, 2010: 99). صنعت گردشگری یکی از شاخه‌های مهم اقتصادی در رقابت با سایر محصولات تجاری هر کشور محسوب می‌شود و به عنوان یکی از درآمدهای و گسترده صنعت خدماتی جهان جایگاه ویژه‌ای دارد. این صنعت درآمد و جمعیت را از مراکز صنعتی به طرف مناطق طبیعی سوق می‌دهد و برای شناساندن فرهنگ هر ملت به سایر ملل مهمترین ابزار به شمار می‌رود با این حال علی‌رغم این که کشور ایران از نظر قابلیت‌های گردشگری در میان ده کشور اول جهان قرار دارد، از منظر جذب گردشگری براساس رتبه بندی مجتمع جهانی اقتصادی متاسفانه در رتبه نود و سوم قرار دارد (حسین‌زاده و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۸۶). گردشگری روستایی از دهه‌های ۱۹۵۰ به بعد گسترش یافت و طی سالیان اخیر توسعه و رونق آن به عنوان یکی از راهبردهای مهم و اساسی در رشد و توسعه ی نواحی روستایی می‌باشد. (کردلو و احمدی، ۱۳۹۹: ۲۹۹). بنابراین گردشگری روستایی از انواع مهم گردشگری است و ابزاری مهم برای توسعه اقتصادی - اجتماعی جوامع روستایی و مبنی برای اشتغال روستاییان و افزایش درآمد روستا به شمار می‌رود به طور کلی گردشگری روستایی به عنوان گسترده ترین و مردمی ترین نوع گردشگری محسوب می‌شود (محمدپور و حبیبی بی‌بالا، ۱۳۹۲: ۸۳). با توجه به اهمیت گردشگری در جوامع توسعه‌ی یافته و در حال توسعه می‌توان گفت در حال حاضر گسترش گردشگری در روستاها دای اثرات مثبت و منفی بوده کمی میتوان از طریق نفوذ تاثیر بر کلی جوانب زندگی باعث توسعه فرهنگی، اقتصادی، کالبدی و در نهایت بهبود کیفیت زندگی در نقاط روستایی گردید (جلالی، و همکارا ۱۳۹۵: ۱۶۱-۱۶۴). نقش گردشگری در ایجاد کیفیت زندگی مطلوب، از طریق استانداردهای بالای سطح زندگی، درآمدهای مالیاتی روز افزون، فرصت‌های شغلی بیشتر، درآمد سرانه بالا، تنوع اقتصادی، ارتقاء و بهبود وضع تسهیلات فراغنی، کیفیت زندگی و توسعه زیر ساخت‌ها و خدمات عمومی در جامعه، تبادل فرهنگی، افزایش سطح آگاهای مردم و گردشگران نسبت به یکدیگر و مانند آن قابل اندازه‌گیری میباشد (محمد پور جابری، ۱۳۹۳: ۳۶). گردشگری در جهان به مثابه یک فعالیت اقتصادی، تبلور عینی جریان سرمایه و جابه‌جایی انسان در حجمی بسیار بزرگ محسوب می‌شود که در دهه های اخیر، پیوسته روندی رو

به رشد داشته بطوری که تعداد گردشگران برون مرزی از ۲۵ به ۲۳۵ میلیون نفر با گردش ۱۲۲۰ دلار سال ۲۰۱۶ رسیده شده است (Richard, 2005: 7). بانک جهانی گردشگری نیز تاثیرات گردشگری را در تغییر سطح کیفیت زندگی مقاصد به دو صورت مثبت (افزایش سطح درآمد، اشتغال زنان و غیره) و منفی (افزایش آلودگی ها، تغییر در ارزش ها هنجارها و غیره. در کشور ایران کیفیت زندگی روستاییان به واسطه ورود گردشگران، دچار تغییرات زیادی شده اند که هم جلوه ای مثبت و مطلوب هم تغییرات منفی نامطلوب داشته است.. که میتواند از طریق نفوذ و تاثیر بر کلیه جوانب زندگی باعث توسعه فرهنگی اجتماعی اقتصادی کالبدی و در نهایت کیفیت زندگی در نقاط روستا گردد (محمدی یگانه و همکاران: ۱۳۹۲: ۸). بنابراین گردشگران باعث بهبود وضع زندگی، احیا سنت های بومی و حفظ و تقویت صنایع دستی می شود. با افزایش میزان درآمد باعث بالا رفتن رفاه زندگی و بهبود وضع سلامت و بهداشت و ارتقاء کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه می شود. دلیل اهمیت گردشگری در ارتقای سطح کیفیت زندگی، به همراه جاذبه های بالای آن در منطقه مورد مطالعه باعث فزونی توجه در این زمینه شده است. پژوهش حاضر سعی می کند تا به این سوال پاسخ دهد که توسعه گردشگری چه تأثیری بر رضایت ساکنین از کیفیت زندگی داشته است.

ضرورت انجام پژوهش

با توجه به ضرورت کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی، یافتن منابع دیگر درآمدی، لازمی استقلال اقتصادی کشور است. که در این میان توسعه صنعت جهانگردی یکی از راهکارهایی است که می تواند با ارزآوری خارجی به اقتصاد ملی کمک کند و نیز موجب رشد مادی و معنوی مردم بومی شود. با توجه به چشم اندازهای جالب و بسیار زیبایی که در مناطق روستای های شهرستان پارس آباد مغان وجود دارد، توسعه گردشگری در کاهش فقر روستایی نیز می تواند در ایران و به خصوص روستاهای شهرستان پارس آباد مغان مورد توجه قرار گیرد. لذا در این پژوهش بر آنیم ویژگی های مناطق روستایی گردشگری روستاهای شهرستان پارس آباد بیان شود. حفاظت از منابع طبیعی، ارتقاء منابع گردشگری، رفاه و بهبود کیفیت زندگی جوامع محلی، افزایش خدمات و تسهیلات گردشگری، ترغیب و تشویق سرمایه گذاری بخش خصوصی و مرکزی جهت تحقیقات علمی و پژوهشی از نتایج توجه به صنعت توریسم است.

اهداف پژوهش

هدف کلی این مقاله شناسایی پتانسیل ها و محدودیت ها گردشگری در شهرستان پارس آباد مغان می باشد و به تبع آن تلاش برای ارائه راهکارهای مناسب برای گسترش گردشگری منطقه مورد مطالعه، بررسی اثرات گردشگری بر توسعه آینده به عنوان فعالیتی مهم و سودآور، ایجاد مشاغل متعدد، تزریق سرمایه و ارز به منطقه و نگاهداشت سرمایه در منطقه، رشد و حفظ صنایع و هنرهای دستی منطقه، ارتقای کیفیت مناظر

روستایی با ساماندهی و نوسازی فضاهای مصنوعی و طبیعی، گسترش سرمایه گذاری های زیربنایی از جمله توسعه راه ها، آب آشامیدنی، بهداشت در منطقه مورد مطالعه می باشد.

پیشینه پژوهش

پیشینه ادبیات تحقیق معرفی مجموع های از مطالعات و تحقیقات انجام شده و قابل دسترس در حوزه تحقیق است. لذا هر چند تا زمان انجام این تحقیق، کار پژوهشی قابل ملاحظه های، در زمینه موضوع تحقیق در مناطق مورد مطالعه مشاهده نگردید، در این بخش تحقیقات خارجی و داخلی در بررسی های انجام گرفته موارد زیر قابل توجه است.

بذرافشان و سمیعی، (۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان به بررسی مباحث نظری و مفهومی گردشگری و کیفیت زندگی، این پژوهش به روش کتابخانه ای ضمن مروری بر تعاریف کیفیت زندگی به مطالعه تئوری های کیفیت زندگی و گردشگری و توسعه پایدار شهری از طریق استنادی به بررسی نظری پژوهشی موجود و پیراموت موضوع پرداخته شده است هدف این تحقیق مطالعه توسعه گردشگری و کیفیت زندگی در جامعه می باشد نتایج تحقیق نشان می دهد که گردشگری در هر جامعه ای در اقتصاد و معیشت جامعه از اهمیت بالایی برخوردار است و به عنوان عامل پیشرفت تاثیر مهمی بر ابعاد متفاوت کیفیت زندگی، تاثیرات متفاوتی داشته است.

شفیعی ثابت و قربانی (۱۳۹۵) در مقاله به عنوان واکاوی عملکرد گردشگری تاریخی بر کیفیت محیط زندگی ساکنان محلی (مطالعه موردی شهرستان سلطانیه)، با استفاده از روش تحقیق توصیفی تحلیلی، روش گردآوری اطلاعات کتابخانه ای و اسنادی، نتایج دلالت بر وجود رابطه معناداری بین شاخص های محیطی، تاریخی، اجتماعی، اقتصادی، و کالبدی، با شاخص های ابعاد کیفیت محیط زندگی ساکنان محلی سلطانیه دارد..

طیب نیا و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله تحت عنوان تحلیل تاثیرات گردشگری بر کیفیت زندگی روستاییان با روش تحقیق توصیفی-تحلیلی، روش گردآوری اسنادی و میدانی، روش تجزیه و تحلیل کمی و کیفی به بررسی سنجش تاثیرات گردشگری در تغییر سطح کیفیت زندگی روستاییان بخش اورامان شهرستان سروآباد، به عنوان یکی از محورهای پربازدید گردشگری استان کردستان و کشور است. نتایج نشان مید توسعه گردشگری موجب بهبود سطح کیفیت زندگی روستاییان این بخش شده است.

موسکارڈ در سال (۲۰۰۹) به مطالعه گردشگری و کیفیت زندگی به سوی یک رویکرد انتقادی بیشتر نتایج تحقیق نشان می دهد که گردشگری به عنوان یک نیروی مثبت و اثرگذار بر مسیر و مقصد گردشگری می تواند باعث افزایش سطح رضایتمندی و در نهایت بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی می شود

¹ Moscardo

توکارچوک^۱ و همکاران در سال (۲۰۱۵) پژوهشی به عنوان تجربه گردشگری در مقصد و کیفیت بهبود زندگی به تحقیق پرداختند. در این تحقیق هفت مولفه رضایت شخص، لذت، اقتصاد، ایمنی، تجانس اخلاقی و اوقات فراغت بررسی شدند که نتایج نشان دهنده تأثیر این هفت مولفه در بهبود کیفیت زندگی است

جنون^۲ و همکاران در سال (۲۰۱۶) به پژوهشی به عنوان نقش گردشگری در مقصد و کیفیت بهبود زندگی پرداختند. بررسی اداراک ساکنان از زندگی در مقصد های فرهنگی و میراث گردشگری پرداختند. نتایج این تحقیق نشان داد که فصلی بودن گردشگری در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و فرهنگی به طور مستقیم بر کیفیت زندگی ساکنان اثر میگذارد.

بوزل و سیرگی^۳ در سال (۲۰۱۶) به پژوهشی به عنوان نقش گردشگری مذهبی در کیفیت زندگی پرداختند. نتایج مطالعات مذکور نشان میدهد که توسعه گردشگری بر کیفیت زندگی نقش موثری داشته است و عامل اقتصادی بیشترین تأثیر را پذیرفته است همچنین گردشگری بر ابعاد متفاوت کیفیت زندگی، همچون اشتغال و درآمد و کیفیت مسکن تأثیر مثبت و بر ابعاد بهداشتی و محیطی و کیفیت سالم تأثیر منفی داشته است.

مبانی نظری

گردشگری

گردشگری معادل فارسی و کاملاً دقیق واژه توریسم در زبان های انگلیس، فرانسه و آلمان است که بصورت مصطاح در زبان فارسی به گردشگری ترجمه شده است ریشه آن از اصلاح تورنس و یونانی و لاتین گرفته شده که به سفر رفت و برگشت دلالت می کند (بساک و دین پرست، ۱۳۹۹: ۲۷۱). اصطلاح توریست اولین بار در سال ۱۳۹۷ توسط جامعه ملل مورداستفاده قرار گرفت و امروزه گردشگری به عنوان یکی از پدیده های مهم منتج از دیدگاه علوم مختلف نظیر اقتصاد، جامعه شناسی و جغرافیا مورد بررسی قرار می گیرد به همین دلیل تاکنون تعاریف متعددی از گردشگری با توجه به موضع دیدگاهی هریک از شاخه های علوم نامبرده صورت گرفته است (Lopez-Mosquera, & Sanchez, 2011: 156).

توسعه گردشگری

راهکار کاهش با حذف اثرات منفی گردشگر، توسعه آن و اصل برنامه ریزی برای گردشگری است. برای رسیدن به هدف توسعه، برنامه ریزی گردشگری باید به اندازه کافی متمرکز باشد. نه اینکه تحت عناوین دستگاه های اکولوژیکی و سیاسی باشد و برای این کار لازم است تا گردشگری قطعه قطعه موجود، جایگزین یک گردشگری با مقیاس بزرگ تر و یکپارچه تر و با آگاهی بسیار بیشتر به وابستگی به منابع فرهنگ و طبیعی

¹ Tokarchuk

² Choi

³ Uysal Sirgy

شده و سیاست‌ها از کمیت به سوی کیفیت هدایت شود (امینی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۰۵ و چقاجردی، ۱۳۹۳). در کشورهای صنعتی و در بسیار از کشورهای در حال توسعه، در مرحله طراحی و تدوین سیاست‌های کلان، گردشگری به عنوان ابزاری مؤثر برای توسعه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی مورد توجه قرار می‌گیرد. آمار و ارقام بیان شده از طرف سازمان‌های جهانی و کشورهای مختلف، بیانگر تأثیر بسیار از این صنعت بر متغیرهای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی از جمله روابط سیاسی و فرهنگی، درآمد ارزی، اقتصادی مورد توجه کشورهای و در دهه‌های اخیر، رشد مداوم و روزافزونی داشته تا اینکه به یکی از بخش‌های اقتصادی در حال رشد سریع تبدیل شده است (ضرغام بروجی و صداقت، ۱۳۹۷: ۹۷)، گردشگری مدرن با توسعه مرتبط است و اهداف گوناگونی را دنبال می‌کند. فرایند مذکور، گردشگری را به یکی از اهداف و جنبه‌های اصل پیشرفت اجتماعی و اقتصادی تبدیل کرده است. گسترش جهانی گردشگری در کشورهای توسعه یافته و صنعتی باعث رشد فواید اقتصادی و اشتغال دز بخش‌های مرتبط از میراث فرهنگی تا کشاورزی و ارتباطات شده است. فعالیت‌های گردشگری به عنوان یک صنعت جهانی، آثار مختلفی بر روند توسعه محلی نیز دارد. آثار محلی صنعت گردشگری بر بخش گردشگری، جالب توجه و در بسیاری مورد بی نظیر بوده است. فعالیت‌های گردشگری می‌تواند منافع طبیعی و انسانی یک جامعه را ارتقاء دهد (وثوقی، ۱۳۹۰: ۱۲).

توسعه گردشگری منضم توجه به توسعه در همه سطوح فردی، سازمانی، ملی و بین‌المللی است و پایداری آن مستلزم استفاده از منابع، مدیریت، سرمایه‌گذاری، پیشرفت فناوری و تغییر ساختاری و نهادی است که با بازهای حال و آینده بشر سازگار باشد. به اعتقاد صاحب نظران گردشگری، مسیر دستیابی به توسعه گردشگری از طریق توجه به دودسته عوامل مبسر خواهد بود: الف) عوامل اولیه سیاست‌گذاری، صرف نظر از موضوع سیاست‌گذاری؛ و ب) عوامل تخصصی گردشگری در مجموع، با توجه به اهمیت و مزایای صنعت گردشگری و نیز رتبه پنجم ایران در جاذبه‌های طبیعی و رتبه دهم در جاذبه‌های باستانی و تاریخی می‌توان گفت توسعه صنعت گردشگری در ایران، از قابلیت ویژه‌ای برخوردار است. علاوه بر این، با وجود متغیرهایی مانند جمعیت جوان، بیکاری، لزوم افزایش درآمد ارزی و سرمایه‌گذاری خارجی، توجه به این بخش می‌تواند زمینه دستیابی به اشتغال کامل، افزایش درآمد ارزی، معرفی تمدن و فرهنگ ایرانی به جهان، تعامل گسترده و سازنده با کشورهای دنیا، در هم شکستن مرزهای قومی و اقلیتی را فراهم کند (شیخ رودی، ۱۳۹۱: ۷).

کیفیت زندگی

واژه ی کیفیت در لاتین *Qual* به معنی چیزی و چه و *Quality* به مفهوم چگونگی آمده و *Qol* از منظر واژگانی به معنی چگونگی زندگی و دربرگیرنده تفاوت های آن است که برای هر فرد، ویژه و یگانه و متفاوت از دیگران است (محمدی یگانه. و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰). مفهوم کیفیت زندگی ابتدا در حوزه محیط زیست مطرح گردید (طیب نیا و همکاران، ۱۳۸۵: ۱۶۴). برای نخستین بار پیتز در سال اقتصاد و رفاه واژه کیفیت زندگی را به صورت تخصصی به کار برد و هم چنین در سال ۱۹۵۵، با تأسیس انجمن بین المللی برای مطالعه درباره کیفیت زندگی سنجش این مفهوم را به صورت نهادینه درآورد. مفهوم کیفیت زندگی از

دهه ۱۹۶۰ در کشورهای اروپایی رواج یافت (Dolnicar et al. 2013: 723-722). علیرغم اختلاف نظرهایی که در تعریف کیفیت زندگی وجود دارد، توافقی ادراکی در میان متخصصین وجود دارد که بر مبنای آن بیشتر متخصصین کیفیت زندگی را شامل ابعاد مثبت، و مفهومی چند بُعدی می‌دانند و آنچه در این ادراک مسلم است، این است که ارزیابی کیفیت زندگی توسط "شاخص‌های عینی" و "شاخص‌های ذهنی" صورت می‌گیرند. به طوری کلی در حاضر اساس تئوریک اتدکی برای ابعاد کیفیت زندگی وجود دارد با این وجود بیشتر پژوهشگران و صاحب نظران این حوزه معتقدند که کیفیت زندگی دارای ابعاد فیزیکی - محیطی اجتماعی روانشناختی محیطی و اقتصادی است (Woo et al. 2015: 81-91)

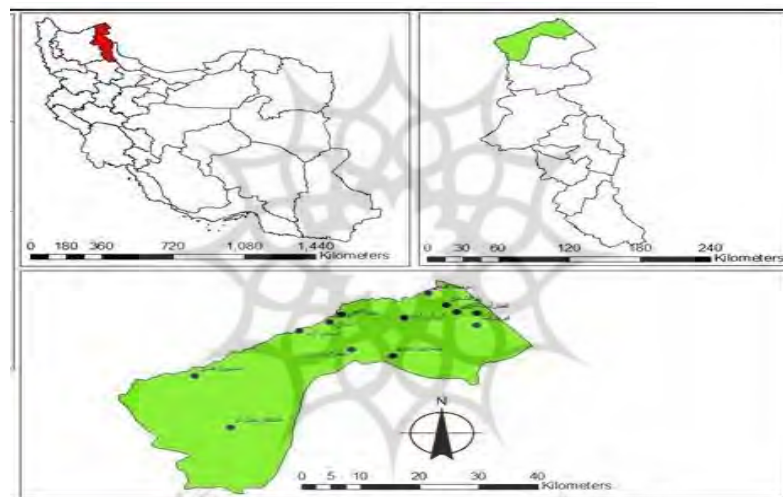
گردشگری و کیفیت زندگی

سطح کیفیت زندگی جامعه محلی سطح کیفیت زندگی جامعه محلی با مراحل مدل چرخه حیات گردشگری در ارتباط است. در نظریه‌های متعدد چرخه حیات گردشگری، که عموماً بر ظرفیت تحمل اجتماعی استوارند اعتقاد بر این است در طول مراحل اولیه توسعه، تغییرات مثبتی در سطح کیفیت زندگی ساکنان مقصد ایجاد می‌شود، ولی در ادامه، زمانی که ظرفیت تحمل یا سطح تغییرات قابل قبول جامعه به آستانه خود برسد، تغییرات منفی ناشی از توسعه گردشگری در جامعه نمایان خواهد شد و به تدریج کیفیت زندگی ساکنان مقصد تنزل خواهد کرد (عناستانی و محمودی، ۱۳۹۵: ۱۰۰). کروت و هولاند در مطالعات خود به این نتیجه رسیده‌اند که توسعه گردشگری اثرهای مثبتی بر شاخص‌های عینی کیفیت زندگی ساکنان محلی نظیر سلامتی، تفریح، خدمات، و میزان فروش و کاهش سطح فقر داشته است. همچنین پرديو لانگ و گاستک در مطالعه کیفیت زندگی مقصد شاخص‌هایی عینی نظیر جمعیت؛ سطح درآمد، آموزش، سلامت، رفاه، و میزان جرم و جنایت را اندازه گرفتند. یافته‌های آنها نشان می‌دهد توسعه گردشگری باعث افزایش میزان مهاجرت جمعیت، تنوع شغلی، هزینه آموزش، بهبود سطح کلی آموزش، و میزان تسهیلات مربوط به سلامت در مقصد شده است (۱۴). تحقیقات در زمینه کیفیت زندگی، سفر و گردشگری نشان می‌دهد که سفر مزایای مثبت مستقیم و غیر مستقیم زیادی نظیر سطوح بالاتری از شاد بودن، ارتقاء سلامتی، افزایش امید به زندگی، افزایش عزت نفس، بالا بردن سطح رضایتمندی در جنبه‌های مختل زندگی و به طور کلی رضایت از زندگی را به همراه دارد و بر مقولات مرتب با توانایی گردشگری در ارتقاء و کاهش کیفیت زندگی ساکنان جوامع میزبان تاکید دارد که تاثیرات مثبت و منفی (اقتصادی، فیزیکی، فرهنگی و اجتماعی) گردشگری بر کیفیت زندگی دارد (شکوهی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۶).

معرفی قلمرو پژوهش

شهرستان پارس‌آباد مغان یکی از شهرستان‌های استان اردبیل می‌باشد که جلگه‌ای نسبتاً گسترده‌ای است که با مساحتی بالغ بر ۱۳۸۳ کیلومترمربع حدود ۱۴ درصد از مساحت استان اردبیل را به خود اختصاص داده و

شمالی‌ترین شهرستان استان اردبیل می‌باشد. از لحاظ موقعیت جغرافیایی بین مدارهای ۳۹ درجه و ۱۲ دقیقه تا ۳۹ درجه و ۴۲ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۱۰ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۲۱ دقیقه طول شرقی واقع شده که به صورت دشت هموار شمال شرقی فلات مرتفع آذربایجان جای گرفته است. این دشت از غرب به رودخانه دره رود و از شمال به رودخانه ارس ختم می‌شود که مرز مشترک بین ایران و آذربایجان می‌باشد. همچنین از طرف شرق نیز با این جمهوری هم‌مرز می‌باشد و از جنوب نیز کوه‌های خرسلو آن را احاطه کرده‌اند. (زنگنه اسدی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۷۳). منطقه پارس‌آباد دارای اقلیم نیمه‌خشک است، میانگین دمای بارش سالانه در این منطقه ۲۷۱ میلی‌متر و میانگین دمای سالانه ۱۵ درجه سانتی‌گراد می‌باشد (وطنخواه سادات، ۱۳۸۸، ۱۲). منطقه پارس‌آباد مغان دارای ۳ بخش، ۲ شهر، ۶ دهستان و ۱۰۳ آبادی دارای سکنه است (آمارنامه، ۱۳۸۵). موقعیت منطقه مورد مطالعه در کشور، استان اردبیل و شهرستان پارس‌آباد مغان در نقشه (۱) ارائه شده است.

شکل (۱) موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه (منبع: گردآورندگان ۱۳۹۹)

معرفی جاذبه‌های طبیعی گردشگری شهرستان پارس‌آباد

جاذبه‌های طبیعی و تاریخی و تأثیر آن‌ها در گردشگری، مطالعات انجام‌شده از جمله عواملی هستند که در توسعه گردشگری نقش بسزایی دارد و استفاده منطقی، مطلوب و بهینه از جاذبه‌های مذکور می‌تواند بر جذب گردشگران و ره‌آوردهای اقتصادی و نتیجتاً می‌تواند به توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی کشورمان منجر شود. جاذبه‌های طبیعی و تاریخی (اولتان قلعه سی، تپه نادری و...) فراوانی در منطقه پارس‌آباد مغان وجود دارد بنابراین یکی از نمونه گردشگری، تفرجگاه گردشگری ارس که در نقطه صفر مرزی ایران با جمهوری آذربایجان واقع شده، یکی از جاذبه‌های گردشگری در نوار مرزی پارس‌آباد محسوب می‌شود که با چشم

اندازه‌ای بی‌بدیل و چشم‌نواز، سال‌ها به خاطر مقررات خاص تردد در نواحی مرزی از دسترس همگان دورنگه داشته شده بود که باعث مسئولین برای گردشگران بازگشایی شد.

شکل (۱) جاذبه های طبیعی گردشگری منطقه مورد مطالعه

روش تحقیق

در این میان پژوهش حاضر با روش کمی و کیفی انجام شده یک داده کمی از طریق سطح توصیفی -تحلیلی و جمع‌آوری و با استفاده از نرم افزار *SPSS* تجزیه و تحلیل گردید. داده کیفی از طریق مطالعات میدانی (مصاحبه و مشاهده) جمع‌آوری شده است. به منظور مطالعه بررسی تاثیر نقش توسعه گردشگری در ارتقای کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی شهرستان پارس آباد مغان) انتخاب گردید که به از لحاظ متغیر و برای متغیر وابسته (تاثیر گردشگری در ارتقاء کیفیت زندگی) و در نهایت از دیدگاه ساکنین دائمی در روستاهای نمونه ۴ شاخص (اقتصادی، اجتماعی، کلبدی و زیست محیطی) به اقدام به تهیه و تدوین با طیف لیکرت گردیده است جهت ارزیابی پایایی داده‌ها از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد، که برای شاخص‌های گردشگری ضریب ۰/۷۹ درصد و برای کیفیت زندگی ۰/۸۲ درصد به دست آمد که نشان از رضایت بخش بودن داده‌ها برای انجام تحقیق می‌باشد. جامعه آماری تحقیق ۱۷۵۴۹ نفر بوده است که بر اساس فرمول کوکران تعداد ۳۵۲ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب گردید برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روشهای ضریب همبستگی پیرموسون، t تک نمونه‌ای استفاده شده است.

یافته های پژوهش

یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که با توجه به جدول (۱) نتایج حاصل ویژگی‌های فردی مورد مطالعه نشان می‌دهد از نظر جنسیت ۲۳۳ نفر یعنی ۶۶/۲ درصد شرکت‌کنندگان مرد و ۱۱۹ نفر یعنی حدود ۳۳/۸ درصد آنان

زن و نیز بیشترین افراد در رده سنی ۴۰-۳۱ (۵۳/۸ درصد) و همچنین اکثریت اعضای نمونه آماری تحقیق و در حدود ۳۱۱ نفر یعنی در حدود ۸۸/۴ درصد متأهل، ۷/۶ درصد ۹۷ نفر یعنی ۱۲/۲ درصد دیپلم و ۳۲/۱۶ درصد دانشگاهی تحصیلات برخوردار بودند. و از نظر شغل، بیشترین تعداد افراد ۴۶/۶ درصد در مشاغل کشاورزی، ۳۸/۴ درصد و مشاغل آزاد، ۱۵/۱ درصد دولتی و سایرین می باشد.

جدول شماره (۱) اطلاعاتی توصیفی پاسخگویان

ویژگی های پاسخگویان	بیشترین تعداد	درصد
جنسیت	۲۳۳	۶۶/۲
گروه سنی	۲۰۱	۵۳/۸
تاهل	۳۱۱	۸۸/۴
تحصیلات	۹۷	۱۲/۲
شغل	۱۱۶	۳۲/۱۶
	۱۶۴	۴۶/۶

منبع: یافته های پژوهش ۱۳۹۹

به طور کلی هدف از آمار استنباطی برآورد پارمترهای کل جامعه مورد مطالعه براساس یافته ای بدست آمده از نمونه انتخاب شده می باشد. که در یافته های استنباطی از طریق آزمون آماری از قبیل ضریب همبستگی پیرسون، t تک نمونه ای ارائه میشود.

تحلیل رابطه بین توسعه گردشگری و رضایت ساکنین از کیفیت زندگی

جهت تحلیل رابطه بین توسعه گردشگری و ارتقاء کیفیت زندگی در نواحی روستایی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج بدست آمده نشان می دهد بین توسعه گردشگری و رضایت ساکنین از کیفیت زندگی در نواحی روستایی رابطه مثبت وجود دارد، به این معنی که با توسعه گردشگری، کیفیت زندگی ساکنین ارتقاء میابد جدول به عبارت دیگر نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان می دهد که سطح معناداری در اغلب روابط بین متغیرها کمتر از ۰/۰۰۱ است. از آنجایی که این مقدار کمتر از مقدار آلفا در سطح خطای ۰/۰۰۱ است، پس، بین توسعه گردشگری و رضایت ساکنین از کیفیت زندگی، رابطه وجود دارد و این رابطه معنادار و به صورت مستقیم می باشد.

جدول (۲) رابطه بین توسعه گردشگری و رضایت ساکنین از کیفیت زندگی

کیفیت زندگی	توسعه گردشگری		
۰/۷۲۴	۱	ضریب همبستگی پیرسون	توسعه گردشگری و رضایت ساکنین از کیفیت زندگی
۰/۰۰۰		معناداری	
۳۵۲	۲۶۸	تعداد	کیفیت زندگی
۱	۰/۷۲۴	ضریب همبستگی پیرسون	
	۰/۰۰۰	معناداری	
۳۵۲	۳۵۲	تعداد	

منبع: یافته‌های پژوهش ۱۳۹۹

نقش توسعه گردشگری در ارتقای کیفیت زندگی

با بهره مندی از آزمون t نقش توسعه گردشگری در ارتقای کیفیت زندگی به هر یک شاخص‌ها مورد مطالعه تبیین گردید. با توجه به مقدار میانگین و نیز مقدار محاسبه شده همان طوری که جدول (۳) نشان می‌دهد اثرات توسعه گردشگری در ابعاد اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی بیشترین تأثیر را در روستای افزایش پس‌انداز ماهانه و سالانه با میانگین به ترتیب $۳ / ۵۸۳۳$ ، $۳ / ۶۶۶۷$ ، $۳ / ۵۶۶۷$ داشته است و کمترین تأثیر را در کاهش بیکاری اعضای خانواده با میانگین $۲ / ۶۷۹۵$ ، $۲ / ۵۱۲۸$ ، $۲ / ۶۷۳۱$ داشته است. و نقش توسعه اثرات گردشگری در بعد اجتماعی بیشترین تأثیر را افزایش میزان آگاهی بر اثر توسعه گردشگری با میانگین $۳ / ۶۰۱۶$ و کمترین احساس برابری اجتماعی با میانگین $۲ / ۶۶۳۵$ است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول (۳) نتایج آماری اثرات توسعه گردشگری بر ارتقاء کیفیت زندگی

ابعاد	مؤلفه	تعداد نمونه	میانگین	آماره آزمون <i>t</i>	سطح معناداری
اقتصادی	افزایش پس‌انداز ماهانه و سالانه	۳۵۲	۳ / ۵۸۳۳	-۱۱,۳۶۱	۰/۰۰۰
	تنوع شغلی بر اثر توسعه گردشگری	۳۵۲	۳ / ۳۷۲۵	-۱۱,۳۷۹	۰/۰۰۰
	کاهش بیکاری اعضای خانواده	۳۵۲	۲ / ۶۷۹۵	-۱۱,۷۴۲	۰/۰۱۳
	افزایش میزان سرمایه‌گذاری	۳۵۲	۳/۳۵۵۶	-۱۰,۹۳۷	۰/۰۰۰
اجتماعی	راه‌اندازی کسب‌وکارهای جدید	۳۵۲	۳/۲۳۲۸	-۹,۲۴۹	۰/۰۰۰
	تهیه نیازهای آموزشی فرزندان	۳۵۲	۳/۲۴۶۰	۵/۲۳۷	۰/۰۰۰
	افزایش سطح بهداشت	۳۵۲	۳/۴۸۷۷	۱۴/۰۴۶	۰/۰۰۰
	احساس برابری اجتماعی	۳۵۲	۲/۶۶۳۵	۵/۷۲۹-	۰/۰۰۰
	- داشتن نگرش مثبت به زندگی	۳۵۲	۳/۳۳۳۸	۶/۹۹۳	۰/۰۰۰
کالبدی	افزایش میزان آگاهی بر اثر توسعه گردشگری	۳۵۲	۳/۶۰۱۶	۱۴/۳۹۵	۰/۰۰۲
	تسهیلات مناسب در واحد مسکونی	۳۵۲	۳/۶۶۶۷	۱۲/۱۱۱	۰/۰۰۰
	حفظ بافت‌های قدیمی	۳۵۲	۳/۳۶۶۰	۸/۰۶۴	۰/۰۰۰
	شبکه برق‌رسانی و روشنایی معابر	۳۵۲	۲/۵۱۲۸	-۷/۸۶۲	۰/۰۰۰
	کیفیت آب آشامیدنی	۳۵۲	۳/۳۲۲۸	۵/۷۲۰	۰/۰۰۰
زیست محیطی	دسترسی خدمات و امکانات حمل و نقل	۳۵۲	۳/۴۶۹۶	۱۲/۳۷۷	۰/۰۸۱
	ورود گردشگر باعث ایجاد سروصدا	۳۵۲	۳/۵۶۶۷	۶/۱۵۲	۰/۰۰۰
	توسعه گردشگری باعث افزایش ترافیک در روزهای تعطیل	۳۵۲	۳/۵۲۴۵	۹/۲۴۱	۰/۰۰۰
	گردشگری باعث کاهش کیفیت محیط‌زیست	۳۵۲	۲/۶۷۳۱	۳/۲۴۱	۰/۰۰۲
	گردشگری باعث شده در پاک‌سازی محیط‌زیست	۳۵۲	۳/۳۱۷۵	۵/۱۸۴	۰/۰۰۰
تخریب مکان‌های طبیعی و تاریخی	۳۵۲	۳/۵۴۶۹	۵/۵۶۹	۰/۰۰۰	

منبع: یافته‌های پژوهش ۱۳۹۹

نتیجه‌گیری

این مطالعه بحث تاثیرات گردشگری بر روی کیفیت زندگی را بررسی می‌کند و در مورد چگونگی تاثیرات گردشگری بر روی کیفیت زندگی ساکنان جامعه مقصد تحقیق می‌کند. کیفیت زندگی در این نواحی تابع عوامل و فعالیت‌های درونی و بیرونی است. از جمله فعالیت‌های تاثیر گذار بر کیفیت زندگی در نواحی

روستایی، رواج و توسعه گردشگری در برخی از این نواحی بوده که با پیامدهای که بدنبال دارد میتواند کیفیت زندگی ساکنان محلی را تحت تاثیر قرار دهد. در منطقه مورد مطالعه فعالیت‌های گردشگری نقش قابل توجهی در کیفیت زندگی داشته است. گردشگری بهترین گزینه برای ایجاد تنوع در فعالیت‌ها، خروج آن از حالت تک بعدی و وابستگی صرف به فعالیت‌های کشاورزی است؛ بنابراین گردشگری به عنوان بهترین محرک اقتصادی برای ایجاد تحولات مثبت در منطقه می‌شود. تحلیل‌های مربوط به آمار استنباطی مناسب بودن نسبت بحرانی در تمامی مسیرهای تحلیل نشان دهنده تاثیرات مثبت توسعه گردشگری در ارتقای کیفیت زندگی منطقه است؛ یعنی میتوان گفت با توجه به اینکه تأکید پژوهش بر نقش این توسعه گردشگری بر ارتقای کیفیت زندگی است. توسعه گردشگری در ارتقای کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه نقش قابل توجهی داشته است. جهت بررسی تاثیر گردشگری در بعد اقتصادی و اجتماعی کیفیت زندگی از شاخصهای توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی تنوع شغلی، توسعه امکانات، توسعه خدمات استفاده شده شد. یکی از مهم ترین عوامل توسعه گردشگری که باعث ارتقای کیفیت زندگی می‌شوند بررسی شد تحلیل‌های مربوط به آمار استنباطی مناسب بودن نسبت بحرانی در تمامی مسیرهای تحلیل نشان دهنده تاثیرات مثبت توسعه گردشگری در ارتقای کیفیت زندگی منطقه است؛ یعنی میتوان گفت با توجه به اینکه تأکید پژوهش بر نقش این توسعه گردشگری بر ارتقای کیفیت زندگی است. توسعه گردشگری در ارتقای کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه نقش قابل توجهی داشته است. جهت بررسی تاثیر گردشگری در بعد اقتصادی و اجتماعی کیفیت زندگی از شاخص‌های توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی تنوع شغلی، توسعه امکانات، توسعه خدمات و زیر ساخت‌ها استفاده شده شد و سپس با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و t تک نمونه‌ای ارتباط بین متغیرها سنجیده و هریک از متغیرها به واسطه‌ی متغیرهای مشاهده شده‌ی خود با برارزش بالا برآورد شدند. بر اساس معیارهای نیکویی برازش تحلیل عامل تأییدی و وجود ارتباط معنا دار میان متغیرها تأیید شد و تاثیر گردشگری بر ابعاد اقتصادی و اجتماعی کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه مورد تایید قرار گرفت. نتایج تحلیل داده‌های کمی و کیفی نقش توسعه گردشگری در ارتقای کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه را مثبت ارزیابی کرده‌اند و در نهایت باید با توجه به تمامی تحلیل‌های کمی مربوط به داده‌های جمع آوری شده، چنین استنباط کرد که توسعه گردشگری در زمینه ارتقای کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه موفق عمل کرده است. بر اساس نتایج مطالعات کمی و کیفی پژوهش در محدوده‌ی مورد مطالعه به طور کلی پتانسیل‌ها و ظرفیت‌هایی برای جوامع در زمینه توانایی‌های مربوط به هر منطقه وجود دارد که با شناخت و توسعه‌ی آن به توسعه روستاها و در نهایت به ارتقای کیفیت زندگی در نواحی روستایی گردشگری کمک کرد شناخت ضعف‌ها و محدودیت‌های پیش روی گسترش ارتقای کیفیت زندگی در موفقیت و بهتر شدن اثرات آن نقش مهمی دارد، چه محدوده مطالعه موردی هر پژوهش محدوده و مشخص بنابراین در این بخش از پژوهش پیشنهاداتی ارائه می‌شود که می‌رود توجه به آن‌ها در فرآیند توسعه گردشگری موثر واقع شود.

- ۱- ورود گردشگران به منطقه مورد مطالعه باعث آسیب پذیری به محیط می‌شود که اقداماتی مدیریتی برای حفاظت از جاذبه‌های طبیعی، نگهداری پوشش گیاهی و کاهش آلودگی هوا باید صورت بگیر
- ۲- با توجه به اینکه در زمینه سرمایه گذاری در زمینه خدمات رفاهی اندکی در محدوده مورد مطالعه صورت گرفته است. پیشنهاد میگردد تا دولت از طریق نظارت و حمایت و اعطای وام های بیشتر اعتبارات های مورد نیاز باعث افزایش سرمایه گذاری رفاهی در منطقه مورد مطالعه شود. همچنین با سرمایه گذاری در زمینه صنایع دستی باعث توسعه این صنعت شود.
- ۳- در محدوده مورد مطالعه در زمینه ورزش‌های کوهنوردی و ورزش های زمستانی نیز قابلیت‌های زیادی دارد که متأسفانه کمتر به آن توجه شده است. شاید بتوان در آینده در کنار توسعه فعالیت‌های گردشگری باعث افزایش درآمد ساکنین میشود. و این گونه گردشگری بودن علاوه بر فصول بهار و تابستان در فصل زمستان هم باعث افزایش درآمد ساکنین می‌شود.

منابع

- شیخ زاده، ابراهیم (۱۳۹۴)، مدل سازی عوامل موثر در بهبود کیفیت زندگی با تاکید بر تاثیرات توسعه صنعت گردشگری، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال هشتم، شماره اول.
- شکوهی، محمد، بوذرجمهری، خدیجه؛ ایستگلدی، مصطفی؛ مودودی، مهدی (۱۳۹۳)، بررسی اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی جامعه میزبان نمونه مطالعاتی: شهر ترکمن، فصلنامه علمی - پژوهشی فضای جغرافیایی، دوره چهاردهم، شماره ۴۷، ۱۲۵-۱۰۱.
- حسین زاده مهناز، مولوی عریشاهی، سوسن (۱۳۹۷)، توسعه پایدار گردشگری در روستایی ابیانه با استفاده از رویکرد پویایی سیستم، فصلنامه علمی پژوهشی گردشگری و توسعه سال هفتم شماره سوم پاییز ۱۳۹۷، صفحه ۱۷۳-۱۹۴.
- محمدپور، پریسا، حبیبی بی بلاف قاسم (۱۳۹۲)، بررسی مشکلات توسعه گردشگری در روستایی بزکوف روستا حاشیه جنگل از توابع رندسر در استان گیلان، فصلنامه فضای گردشگری، سال نهم، شماره ۳۵.
- کردلو، ایوب، احمدی، کوروش (۱۳۹۹)، بررسی نقش گردشگری روستایی در توسعه اجتماعی و اقتصادی روستاها (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان لردگان استان چهارمحال و بختیاری)، جغرافیا و روابط انسانی، پاییز ۱۳۹۹، دوره ۳۰، شماره ۲.
- محمد پور جابری، مرتضی (۱۳۹۳)، تحلیل نقش گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان با تأکید بر شاخص‌های

ذهنی مورد: شهر قشم (شهرستان شمیرانات)، گردشگری شهری، دوره ۱، شماره ۱، ۴۵ - ۳۵

محمدی یگانه، بهروز؛ چراغی، مهدی؛ ولانی، محمد (۱۳۹۲)، نقش گردشگری مذهبی در توسعه روستایی، با تأکید بر کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال سیزدهم ۲۳ - ۸.

بذرافشان، شهرزاد؛ سمیعی، احمد (۱۳۹۵)، بررسی مباحث نظری و مفهومی گردشگری و کیفیت زندگی، سومین کنفرانس جهانی روانشناسی و علوم تربیتی، حقوق و علوم اجتماعی در آغاز هزاره سوم.

شفیعی ثابت، ناصر؛ قربانی، جواد (۱۳۹۵)، واکاوی عملکرد گردشگری تاریخی بر کیفیت محیط زندگی ساکنان محلی (مطالعه موردی: شهرستان سلطانیه)، فصلنامه توسعه پایدار محیط جغرافیایی، دوره اول، شماره دوم، ۸۱ - ۶۴

طیب نیا، سید هادی؛ محمدی، سعدی؛ منوچهری، سوران (۱۳۹۵). تحلیل تأثیرات گردشگری بر کیفیت زندگی روستاییان، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال پنجم، شماره ۱۷۹ - ۱۶۳.

حسینی، صادق (۱۳۹۴)، ارزیابی وضعیت آموزش راهنمایان گردشگری در ایران با رویکرد ارائه الگوی آموزش در سطح دانشگاهی، مطالعات مدیریت گردشگری، دوره ۹، شماره ۲۸، ۱۴۴ - ۱۱۵.

جلالی، محبوبه؛ گندمکار، امیر، فردوسی، سجاد، (۱۳۹۵)، واکاوی و تبیین اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی، مطالعه موردی: شهر بابک - کرمان، مجله امایش جغرافیایی فضا، دوره ششم، شماره بیستم، ۱۶۱ - ۱۶۱

چقاجردی، ایمان (۱۳۹۳)، شناسایی عوامل تأثیرگذاری بر توسعه گردشگری روستایی با استفاده از فرمول *SWOT* (مطالعه موردی روستای اسفرجان)، اولین همایش ملی گردشگری، درآمد و فرصت، همدان: دانشکده شهید مفتح.

۷۳. امینی، عباس؛ بختی، سمیرا؛ باباجمالی، فرهاد (۱۳۹۴). ارزیابی نگرش جامعه میزبان به توسعه گردشگری در مناطق روستایی. فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات مدیریت گردشگری سال دهم، شماره ۳۰، تابستان ۱۳۹۴، صص، ۷۷-۱۰۶.

ساک، سعید، دین پرست، ساجده (۱۳۹۹). بررسی نقش گردشگری روستایی در توسعه اقتصادی روستاهای هدف گردشگران (مطالعه موردی: روستاهای دهستان مدرس، شهرستان شهرستان شوشتر)، جغرافیا و روابط انسانی، تابستان ۱۳۹۹، دوره ۳، شماره ۱، ب.

ضرغام بروجی، حمید و صداقت، مریم (۱۳۹۷)، مدل فرآیندی توسعه پایدار گردشگری جمهوری اسلامی ایران نظریه‌ای داده بنیاد با تأکید برنامه‌های پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، فصلنامه علمی - پژوهشی گردشگری و توسعه، سال هفتم، شماره سوم، پاییز ۹۷، ص، ۹۷.

۷۵. وثوقی، لیلا (۱۳۹۰)، تحلیل فراینده توسعه گردشگری در مناطق روستایی، با تأکید بر مدل خوشه گردشگری (مورد مطالعه: رودبار قصران، شهرستان شمیرانات)، پایان نامه دکتر، دانشگاه تهران.

۷۷. شیخ رودی، بهروز، (۱۳۹۱)، گردشگری ایران، رتبه ۱۱۴ جهان و دارای تراز منفی، روزنامه مردم سالاری، ۲۰ فروردین، ص ۷.

زنگنه اسدی، محمدعلی، اکبری، الهه، بهرامی، شهرام، پور اسکندر، بهروز، (۱۳۹۴)، بررسی تأثیر عوامل جغرافیایی در نوسان آب زیرزمینی دشت پارس آباد مغان فصلنامه علمی - پژوهشی فضای جغرافیایی، سال هفتم، شماره ۵۹، پاییز ۱۳۹۶، ۲۷۳.

Moscardo, G (2009), "Tourism and quality of life: Towards a more critical approach", *Tourism and Hospitality Research*, 9, pp. 159—100 ... 999966 iiiii iii
online 2 March 2009.

Choi & Leng Choi, Waa (2016), *Impacts of tourism on the quality of life of local residents in Hue, Vietnam*, *An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, Volume 33 - eeee.

Tokarchuk, Oksana & Maurer, Oswin & Bosnjak, Michael (2015), *Tourism Experience at Destination and Quality of Life Enhancement: A Case for Comprehensive Congruity Model*, *Applied Research in Quality of Life*, Volume 11, Issue 4, pp 599–633.

Lopez-Mosquera, N. & Sanchez, M (2011). *Emotional and satisfaction benefits to visitors as explanatory factors in the monetary evaluation of environmental goods. An application to periurban green spaces. Land Use Policy*, 28, Pp151-166

Gondos, B. (2014). *Relationship Between Tourism and Quality of Life: Researches at Lake Balaton. In Human Capital without Borders: Knowledge and Learning for Quality of Life. Proceedings of the.*

Karar, Arnad (2010), *Impact of Pilgrim Tourism at Haridwar; Anthropologist*; pp99-155

Richard, J (2005). *Recreation, tourism, and rural well-being. (No. 7). Washington, DC: US Department of Agriculture, Economic Research Service.*

Uysal, M. and Sirgy, M.J. (2016) Tiiii pppcc eeeeeeeeeeeæqiiii ii,,
Journal of Hospitality & Tourism Research, No.21: 1-27.

Choi & Leng Choi, Wai (2016), *Impacts of tourism on the quality of life of local residents in Hue, Vietnam*, *An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, Volume 33 - eeee.

Dolnicar, S., Lazarevski, K., & Yanamandram, V. (2013). *Quality of life and tourism: A conceptual framework and novel segmentation base. Journal of Business Research*, 66(6) 444-999.

Woo, E., Kim, H., & Uysal, M. (2015). *Life satisfaction and support for tourism development. Annals of Tourism Research*, 50, 84-97.